

FORENKLET KUNNSKAPSOVERSIKT OVER FORBRUKSFORSKNING

Oppdragsbeskrivelse

Bakgrunn for oppdraget/utlysningen

Det skal utarbeides en forenklet kunnskapsoversikt (scoping review) innenfor forbruksforskning, blant annet som en del av kunnskapsgrunnlaget for Barne- og familiedepartementets (BFD) arbeid med en FoU-strategi. Departementet har blant annet ansvar for regjeringens forbrukerpolitikk og dermed myndighetenes bidrag til å ivareta forbrukernes interesser. Forskningsrådet utfører anskaffelsen på oppdrag fra BFD.

Forbrukerpolitikken skal bidra til å styrke forbrukernes stilling i markedet. I markedet står forbrukeren som oftest overfor en profesjonell kommersiell aktør som har bedre informasjon og kunnskap om produktet, avtalevilkår, prissetting og andre markedsaspekter enn forbrukeren har tilgang til. Et av hovedmålene i forbrukerpolitikken er å veie opp for denne ubalansen. Et godt fungerende marked får vi blant annet ved å

- Gi forbrukerne gode rammevilkår og rettigheter
- Sikre at forbrukerne sine rettigheter blir håndhevet
- Gi forbrukerne tilgang på informasjon og hjelpemidler til å gjøre gode valg
- Sikre trygge produkter som ikke er til skade for helse og miljø
- Legge til rette for god og effektiv løsning av forbrukertvister

Barne- og familiedepartementet (BFD) har delegert en rekke oppgaver til gjennomføring av politikken til offentlige virksomheter som administrativt og /eller økonomisk hører inn under departementet. Et mye brukt begrep om disse organene er "forbrukerapparatet". Dette inkluderer *Forbrukerrådet* og *Forbrukertilsynet* (Sekretariatet for Markedsrådet og Forbrukerklageutvalget ble en del av Forbrukertilsynet fra 2021). I tillegg arbeider *Miljømerking Norge* og *Forbruksforskning sinstituttet SIFO ved OsloMet med viktige forbrukersaker*. BFD koordinerer forbrukerpolitikken, men flere departementer har ansvar for områder som er svært viktige for forbrukerne.

Det er også offentlige virksomheter under andre departementer som tar hånd om viktige forbrukerhensyn - deriblant *Finanstilsynet*, *Konkurransetilsynet*, *Datatilsynet*, *Miljødirektoratet*, *Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap*, *Helsedirektoratet*, *Medietilsynet*, *NKOM* og *Mattilsynet*.

En forenklet kunnskapsoversikt (Scoping review) går ikke inn i forskningens innhold, men gir en oversikt over hvilke temaområder det forskes på innenfor et avgrenset felt og hvem som publiserer innenfor dette feltet, på hvilket nivå osv. Formålet med oppdraget er videre å få en vurdering av

bredden, omfanget og (delvis) kvaliteten på foreliggende forskning og forskningsmiljøene på forbrukerområdet.

Forenklet systematisk kunnskapsoversikt er et samlebegrep for en type systematiske kunnskapsoppsummeringer i slanket/forenklet versjon. Det innebærer flere mulige og bevisst valgte kompromisser i forhold til kravene til en full systematisk oppsummering; særlig gjelder det begrensninger i tilfang og tidsbruk. Leverandør skal i sitt tilbud gjøre rede for hvordan problemstillingen kan operasjonaliseres med tanke på inklusjons- og eksklusjonskriterier, og at denne operasjonaliseringen kan brukes som utgangspunkt for søkestrategien og valg av søketermer. Oppdraget stiller store krav med hensyn til dokumentasjon av metode og forutsetter tilgang til relevante databaser og andre kilder til forskningslitteratur. Redegjørelsen for oppdragsforståelse skal inneholde skisse til protokoll (metodebeskrivelse).

Dette er et fastprisoppdrag. Tilbyder må gi et så realistisk bilde som mulig av hva det er mulig å levere innenfor den tids- og kostnadsrammen som er fastlagt i konkurransegrunnlaget.

Problemstilling og forskningsspørsmål

Formålet med dette oppdraget er å få utarbeidet en systematisk kunnskapsoversikt som svarer på følgende problemstillinger og forskningsspørsmål:

- Hva publiseres av forskning med relevans for å forstå ulike aspekter ved individers og husholdningers forbruk på tvers av alle forbruksarenaer?
- Hvor stort omfang har denne forbruksforskningen?
- Hvilke forskningsmiljøer bidrar til denne forbruksforskningen?
- Hvilke temaer forskes det på? Hovedtema og bitema.
- Hvilke disipliner/fagområder faller forskningen innenfor?
- Indikasjoner på vitenskapelig kvalitet på forskningen (fagfellelevurdert eller ikke, tidsskriftnivå m.v.)
- Hvilke metoder blir benyttet i forskningen? (ulike kvalitative og kvantitative metoder, finnes det sammenliknende studier, tidsløpsstudier, etc.)

Vitenskapelig og forskningsbasert faglig publisering, i nasjonale og internasjonale kanaler, fra forskere ved norske forskningsmiljøer, er det viktigste tilfanget av materiale til kunnskapsoversikten. Annen faglig publisering må også omfatte gråliteratur fra oppdragsforskning, rapporter fra "husforskere" o.l. Det må antas at mye av forskningen ikke blir fagfellelevurdert eller publiseres i vitenskapelige publikasjoner. Analyse av dette materialet av vitenskapelig og faglig publisering er kjernen i oppdraget. For sammenligning inngår også oversikter over vitenskapelig publisert skandinavisk og internasjonal forskning. Annen faglig publisering (skandinavisk/internasjonal) inkluderes i den grad det er mulig innenfor de økonomiske rammene for oppdraget.

Forbruk omfatter anskaffelse, bruk og avhending av alle typer varer og tjenester. Tematikken som skal dekkes vil omfatte forskning om forbrukernes atferd og rolle – og også forbrukets betydning for samfunnet, både næringsliv, forvaltning og politikk innenfor ulike sektorområder. Det betyr i praksis at forskning om oss alle i rollen som forbrukere og om alt vårt forbruk omfattes av en kunnskapsoversikt om forbruksforskning, i tillegg til hele livssyklusen til produkter og tjenester og konsekvenser av forbruk. Forbrukere og forbruk behandles stratifisert i forskningen langs mange dimensjoner, som kjønn, alder, bosted, sosialgruppe osv. Kvinner og menn har ulikt forbruk. Menn

tjener og forvalter mer penger enn kvinner. Det er også geografiske forskjeller i forbruksmønsteret, og variasjon i forhold til livsfaser.

Forbrukerrettigheter og markedsregulering, som er sentralt på dette politikkområdet, er altså en vesentlig smalere tematikk og involvere lang færre fag, enn forskningsfeltet forbruksforskning.

Selv om det ikke bare er enkeltpersoner og husholdninger som forbruker varer og tjenester, skal denne kunnskapsoversikten ikke omfatte anskaffelser og forbruk i offentlig sektor, bedrifter og organisasjoner.

Aktuelle områder som bør inkluderes når søkebegrepene skal defineres er:

- bærekraftig forbruk og etisk handel, miljø og klimakonsekvenser av ulike typer forbruk og forbrukeradferd, produktlivsløp/fotavtrykk/avfall, energikilder og materialvalg
- forbrukeradferd (både generelt og i digitale markeder)
- forbrukerøkonomi - forbrukeratferd på kredittmarkedet, personlig økonomi/husholdningenes pengebruk, gjeldsutvikling og fattigdom
- forbruk alle arenaer: boligmarkedet, dagligvaremarkedet (f.eks. mat og matvaner), klær og tekstiler, transport og reiser, underholdning og fritid
- forbrukermarkeder og markedsutvikling
- forbrukets betydning for inkludering i sosialt liv
- forbrukerrettigheter, personvern i den digitale økonomien
- forbrukerutfordringer knyttet til offentlige tjenester
- forbrukerpolitikk
- digital kompetanse og mestring, deltakelse og tilgang, sårbarhet og utsatthet, den digitale hverdagen til barn og unge
- virkemidler for å påvirke forbrukeradferd og effektene slike virkemidler har på forbrukeradferd
- netthandel og digital forbrukerinformasjon, teknologisk utvikling og forbrukernes hverdag
- opplæring i forbrukertemaer, markedsføringens påvirkning på forbrukerne, regulering av markedsføring
- konsekvenser av korona for forbrukerne
- produktsikkerhet (både generell og digital)

Forenklings-/akselerasjonsstrategier

Følgende strategier er valgt for denne oversikten for å sikre raskere leveranse og forenkle arbeidet i forhold til det som kreves for å utarbeide en full systematisk oppsummering:

- Mindre dybde: Søk i titler og sammendrag
- Mindre tilfang (se Inkluderings- og eksklusjonskriterier nedenfor)
- Kortere tidshorisont (se Inkluderings- og eksklusjonskriterier nedenfor)
- Begrenset antall språk
- Mindre omfang av analyser

Søkestrategier og metode

Tilbyder blir bedt om å levere en skisse til protokoll (metodebeskrivelse) for kunnskapsoversikten basert på denne oppdragsbeskrivelsen.

Arbeidsprosess

Det er nedsatt en felles arbeidsgruppe mellom Barne- og familiedepartementet og Forskningsrådet som vil agere som referansegruppe for prosjektet. Arbeidsprosessen fra tildeling av kontrakt og til leveranse vil inkludere følgende møtepunkter med oppdragsgiver:

- Drøfting av endelig protokoll med arbeidsgruppa - operasjonaliseringen av problemstillingen og fastsetting av inklusjons- og eksklusjonskriterier
- Utvikling av søkebegreper /nøkkelord i samråd med arbeidsgruppa
- Presentasjon av foreløpige resultater til arbeidsgruppa før endelig rapport

Det vil også være aktuelt med 2-3 møter med oppdragsgiver i prosessen, blant annet i forbindelse med prosjektoppstart og i sluttfasen av prosjektet.

Nærmere detaljer om arbeidsprosess avklares i forhandlinger.

Datagrunnlag/tilfang

Tilbyder må i sitt tilbud gjøre tydelig rede for hvilke kilder som skal benyttes for å gjennomføre oppdraget. Tilbyder må gjøre rede for hvilke databaser over forskningslitteratur og andre relevante faglige publikasjoner ("grålitteratur") tilbyder har tilgang til og planlegger å benytte seg av i arbeidet med kunnskapsoversikten.

Både studier som er publisert med Open Access og studier som ikke er åpent tilgjengelige skal inkluderes. Det forutsettes ikke at tilbyder har tilgang til alle studier i fulltekst.

Det er ikke gjort andre kunnskapsoppsummeringer med samme innramming som dekker samme tidsperiode.

Trinn i utførelse av oppdraget

Tilbyder bes gjøre rede for hvilke trinn utførelse av oppdraget vil bestå av – fra protokoll til ferdig rapport.

Det er særlig viktig at tilbyder gjør rede for hvilke variabler hver publikasjon skal kodes for, med tanke på oppdragsgivers mulighet til å vurdere omfanget av og dybden i analysen som tilbys.

Kriterier for inkludering / eksklusjon

Tidsperiode: Bare publikasjoner fra **perioden fra og med 2010 til og med 2020** skal inkluderes.

Forskerens (hovedforfatters) tilhørighet:

- Hovedfokus skal være studier utført av forskere med tilhørighet til norske forskningsmiljøer, enten forskningen er publisert i Norge eller i internasjonale kanaler.
- Med tanke på sammenligning er det også relevant å ta med vitenskapelig publisert forbruksforskning utført i andre nordiske land og forskning som gjøres av/utføres på oppdrag internasjonale aktører, forutsatt at forskningen er publisert i internasjonale kanaler. Dette kan for eksempel være på nordisk nivå, i EU/EØS, eller forskning som gjøres av eller i regi av OECD eller WHO.

Språk: Bare studier/kanaler på norsk og engelsk inkluderes i utgangspunktet. Andre skandinaviske språk kan være aktuelt dersom annen faglig publisering inkluderes for sammenligning.

Type publikasjonskanal:

- Oppsummeringen skal inkludere alle typer empiriske og vitenskapelige studier som er publisert - både i abonnementsbaserte fagfellevurderte kanaler og i Open Access, og både kvantitative og kvalitative studier.
- Artikler om teori og begrepsutvikling inkluderes
- Oppsummeringen skal inkludere følgende gråliteratur (faglig publisering som ikke er fagfellevurdert): utredninger og rapporter, resultat av spørreundersøkelser, forskningsbaserte design eller retningslinjer, artikler i tidsskrift og bokkapitler/bøker som ikke er fagfellevurdert, statistikk og statistisk analyse.
- Kanaler skal inkludere både forskningsorganisasjoners og sentrale aktørers nettsider nettsider

Relevant statistikk kan for eksempel være forskning som tilsvarende SSBs tidligere forbruksundersøkelser eller statistikk knyttet til netthandel. Relevant statistikk som vi kjenner til, er f.eks. Forbrukerrådets klagestatistikk og EUs Scoreboard.

Konferansesammendrag (papers) skal ikke inkluderes.

Type artikler:

- Oversiktsartikler (reviews) inkluderes
- Brev til redaksjonen (letters), lederartikler, anmeldelser o.l. inkluderes ikke

Analyse

Analysen skal inkludere:

- Disipliner, metoder og problemstillinger som karakteriserer dette feltet
- Identifikasjon av de mest sentrale fagmiljøene på feltet – fordelt etter disipliner og tematikk
- Sammenligning av forbruksforskning fra Norge, med forbruksforskning i andre Skandinaviske land og eventuelt andre relevante land
- Utviklingstrekk i forskningen på feltet over tid, slik den manifesteres i publisert forskning.
- Indikasjoner på kvalitet (nivå på publisering, andel av fagfellevurdert publisering m.v.)

Endepunkt for oppdraget

Tilbyder skal levere en oppsummerende rapport som beskriver metoder og resultater på en tydelig og oversiktlig måte. Delleveranse er aktuelt.

Det forventes at oppdraget er gjennomført innen 01.12.21. Delleveranser avklares etter forhandlinger.

Øvrige krav

Det forventes at tilbyder henviser til oppdragsbeskrivelsen, men uten omfattende sitering. Tilbudet skal vektlegge presentasjon av tilbyders løsningsforslag.

For øvrige krav til tilbyder og leveranse vises det til konkurransegrunnlaget.